

Nr 425.

Av herr **Forssell**, *i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 76, angående åtgärder till sockerbetsodlingens stödjande.*

Med anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 76 vid årets riksdag tillåter jag mig väcka följande motion: Av propositionen framgår, att Kungl. Maj:t, sedan statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet i början av detta år erhållit kännedom om att förhandlingarna mellan svenska sockerfabriksaktiebolaget och styrelsen för Skånes betodlares centralförening angående villkoren för 1932 års betodling strandat, den 8 januari förordnat en kommission med uppgift att skyndsammast undersöka möjligheterna för uppgörelse mellan bolaget och centralföreningen angående sagda villkor. I skrivelse av den 5 februari hade kommissionen meddelat att, sedan det visat sig icke vara möjligt att åvägabrunga en uppgörelse mellan parterna om betodling i önskvärd omfattning under 1932 »utan särskilt statligt understöd», förhandlingarna fortsatts, därvid såsom resultat framkommit visst förslag till villkor angående sockerbetsodling under 1932. Centralföreningens styrelse hade förklarat sig beredd att hos sin föreningsstämma tillstyrka detta förslag för godkännande, dock under uttalande, att styrelsen funne det i förslaget angivna minimipriset för betor »väl lågt». Sockerbolagets representanter hade å sin sida förklarat sig beredda att antaga förslaget, under förutsättning att viss ifrågasatt importreglering å socker komme till stånd. Efter förhandlingar med dels svenska sockerfabriksaktiebolaget, dels mellersta Sveriges sockerfabriksaktiebolag hade den av Kungl. Maj:t tillsatta kommissionen upprättat förslag till kontrakt mellan å ena sidan staten och å andra sidan respektive bolag, i vilka kontrakt närmare angåvos de bestämmelser och villkor, under vilka staten skulle å nämnda båda bolag överlåta viss ensamrätt till införelse av socker. Kommissionens skrivelse är, som sagt, daterad den 5 februari detta år. Samma dag är Kungl. Maj:ts proposition nr 76 daterad. Innan propositionen avläts, hava kommerskollegium, lantbruksstyrelsen och generaltullstyrelsen yttrat sig över kommissionens förslag. Då propositionen avlämnades till riksdagens kamrar lördagen den 6 februari, utgår i detta fallet den grundlagsenliga motionstiden först onsdagen den 17 februari, men icke desto mindre kunde morgontidningarna tisdagen den 16 meddela, att vederbörande utskott redan måndagen den 15, vilken dag ett par motioner hade avlämnats, fattat

preliminärt beslut med tillstyrkan av den kungl. propositionen och avstyrkande av då väckta motioner.

Dessa data hava här framdragits för att belysa den ivriga brådska, som lagts i dagen, då det gällt handläggningen hos *offentliga instanser* av detta stora och invecklade ärende, som dessutom bjuder på viktiga principiella nyheter — en nervositet, som ganska bjärt kontrasterar mot den ansehlige tidrymd, som varit anslagen åt de *sekreta* förhandlingarna i ämnet. Ty det framgår av den kungl. propositionen (sid. 11), att diskussionerna mellan svenska sockeraktiebolaget och Skånes betodlares centralförening tagit sin begynnelse redan i mars 1931. Dessa diskussioner lyktades, såsom synes av det ovan sagda, med negativt resultat efter 9 månaders överväganden den 5 januari 1932.

Om emot dessa synpunkter på sättet för frågans handläggning skulle invändas, att riksdagens arbete med frågan måste påskyndas av den anledningen, att vederbörande bolag betingat sig svar före den 1 mars, kan här till genmålås, att det ju dock icke är enskilda företag, som hava att föreskriva riksdagen, vilken tid den skall anslå till där förekommande ärendens prövning. Att denna forcering skulle vara påkallad av rent *sakliga* hänsyn, d. v. s. i detta fallet av hänsyn till möjligheten att förbereda 1932 års betodling, må, i betraktande av tidigare erfarenheter, på goda grunder be- tvivlas. År 1931 var den kungl. propositionen (nr 42) rörande åtgärder för den inhemska sockerbetodlingens uppehållande daterad redan den 23 januari, och riksdagens kamrar fattade sina beslut i frågan först dryga fem veckor senare eller den 28 februari. År 1930 var den kungl. propositionen i ämnet (nr 82) daterad den 7 februari. Kamrarna fattade den gången sina beslut först en vecka in i mars (den 8 mars). Ur *betodlingens* synpunkt torde därför den brådska, som nu utvecklats, icke kunna tillräckligt motiveras. Eftersom det nu i år gäller att taga ställning till ett stödförslag, baserat på principer, vilka äro av helt annat slag än de vilka dryftades 1930 och 1931, vill det synas som det närmast skulle vara påkallat att taga det framlagda kungl. förslaget under en ändå mera ingående prövning.

Vad därefter *innehållet* i den kungl. propositionen till årets riksdag be- träffar, innebär den fundamentala brist, som efter min tanke vidlåder den- samma, ett fullföljande av den metod, som under en tid har praktiserats i den s. k. sockerfrågan och som består däruti att det helt enkelt anses som en självklar sak, att då de två stora parterna, bolag och betodlare, icke kunna komma överens *så skall staten träda emellan* och på ett eller annat sätt täcka differensen mellan de tvistandes krav. Det måste sägas, att det framför allt synes vara den parlamentariska riktning, som fått sitt uttryck i den nuvarande ministären, vilken bär ansvaret för att denna farliga metod är på väg att utbildas till tradition. Ty ännu vid 1929 års riksdag ådaga- lade kamrarnas majoriteter, att de ju icke voro benägna att under alla för- hållanden låta staten träda emellan och betala skillnaden mellan bolags- anbuden och betodlareanspråken — detta *emot* det frisinna folkpartiets

yrkanden. Men fr. o. m. år 1930 har det lyckats frisinna folkpartiet att draga riksdagsmajoriteten bort från denna kritiska och besinningsfulla hållning. Såväl 1930 som 1931 har nämnda parti dikterat riksdagens beslut, och frågans hittillsvarande handläggning vid 1932 års riksdag synes giva vid handen, att ministären räknar med att denna eftergivande hållning hos riksdagen blivit till en fast tradition.

Det borde emellertid icke behövas många ord för att klargöra den menliga effekten på de förhandlande enskilda parterna inom de sockerproducerande delarna av landet av att en slik tradition blir etablerad. Om den känslan får slå rot, att »staten betalar», så ligger självfallet frestelsen för parterna att intaga omedgörliga ståndpunkter vid förhandlingsbordet mycket nära till hands. Det är mänskligt, om i denna stämning den tanken också vinner spridning, att det är på *staten* som ansvaret i första hand faller, därest betodlingen reduceras eller inställas. Att denna tanke skall finna jordmån hos de förhandlande parterna själva, är självfallet. Men den propageras också bland hela befolkningen inom de berörda landsdelarna, vilken vid efterforskandet av anledningarna till de olägenheter, som kunna uppkomma av berörda förändringar i betodlingens omfattning, vänjes att i första hand, ja, uteslutande med sina förebråelser och anklagelser adressera sig till *staten*, medan det ansvar, som ligger på de förhandlande parterna själva, trollas bort och försvinner i skymundan.

Det är ytterligt betänkligt, att ett dylikt åskådningssätt vinner utbredning och stadga i de betydelsefulla delar av riket om vilka här är fråga. Men ändå allvarligare blir läget, om samma betraktelsesätt även vinner anhängare inom andra provinser, vilkas ekonomiska liv i någon större eller mindre grad är avhängigt av uppgörelser mellan parter inom industrin eller andra näringar, vilka av staten blivit uppmuntrade genom tullskydd. Det måste ju ändå ihäggkommas, att de tullar, som staten fastställt, aldrig varit avsedda och ej heller uppfattats såsom någon tung och tryckande börda för de företag, som åtnjuta skydd av dessa tullar — en börda, för vilken sagda företag skulle vid tillfälle hava rätt att åtnjuta kompensationer från statens sida. Tvärtom ligger det bakom tullskyddspolitikens bl. a. även den tanken, att de skyddade näringarnas utövere skulle få möjlighet att så konsolidera sin ställning, fredad för utländsk konkurrens, att de bli i stånd att på egen hand uthärda inbrytande kriser. Nej, det torde vara alldeles visst, att, därest läran om statens skyldighet att ekonomiskt träda emellan, då överenskomelse ej kunnat träffas mellan parterna inom av staten tullskyddade näringar, bleve godkänd, så skulle statens finansiella och folkhushållets alla materiella resurser bli ansträngda vida utöver bristningsgränsen.

Av det uppfattningssätt, som jag här ovan utvecklat, följer givetvis, att kravet på en statens mellankomst efter misslyckandet av förhandlingarna mellan de tvistande parterna i sockerproduktionen måste principiellt avböjas. Ansvaret för den eventualiteten, att en betodling nu icke skulle komma

till stånd eller endast komma till stånd i begränsad omfattning, måste principiellt läggas på parterna, icke på staten.

Det vill också synas mig som om staten med visst lugn borde kunna intaga och hävda denna rent principiella ståndpunkt, särskilt i betraktande såväl av den utomordentliga finansiella soliditet, som sockerindustrin förvärvat i hägn av den av staten drivna skyddspolitik, som också av de förmåner, som industribolagens delägare samtidigt tillgodonjutit i form av utdelningen.

För detaljerna i fråga om industribolagens ekonomiska utvecklingshistoria ber jag få hänvisa till »Utredning i sockerfrågan, verkställd av 1929 års sockersakkunniga» (i statens offentliga utredningar år 1930: 35, sid. 17—18 samt 95—103).

Beträffande svenska sockerfabriksaktiebolaget vill jag här blott erinra om att bildandet av detsamma (år 1907) innebar en fullständig sammanslagning av alla de raffinaderier och råsockerbruk, vilka tidigare i en eller annan form samarbetat. De fabriker, som uppgingo i det nya bolaget, omfattade så gott som hela rikets dåvarande sockerproduktion. Utanför bolaget stodo vid dess tillkomst endast fabrikerna i Lidköping och Linköping. Härtill kom under år 1908 en ny råsockerfabrik i Mörbylånga. — Det nya bolagets *nominella* aktiekapital fastställdes till 135 miljoner kronor. De sammanslutna företagens totala aktiekapital hade endast utgjort 57.8 miljoner kronor, däri ingående jämväl hela aktiekapitalet (10 miljoner kronor) hos ett av de anslutna bolagen, vilket även drev annan av det nya bolaget icke övertagen rörelse än tillverkning av socker. Något nytt kontant kapital tillsköts icke vid sammanslagningen. »Därjämte», säga vidare 1929 års sockersakkunniga, »är att märka, att de sammanslutna bolagens aktiekapital icke till hela sitt belopp inbetalts kontant. Vid flera tillfällen hade nämligen vissa bolags ursprungliga aktiekapital ökats utan tillskott av bolagsmännen genom överföring av uppsamlade vinstmedel. *De sammanslutna företagens verkligt inbetalda aktiemedel torde ha stannat vid omkring 45 miljoner kronor* (kursiverat av mig).

De sakkunniga, som avgåvo sitt betänkande den 15 december 1930, yttra om bolagets ställning den 31 juli samma år, att den, förutom att den finansiellt sett är »mycket stark», den jämväl ur likviditetssynpunkt »anses vara synnerligen tillfredsställande». Efter en jämförelse av läget 31 juli 1908 och läget samma dag 1930 anföra de sakkunnige: bolaget har under den tid det varit i verksamhet lyckats konsolidera sin ställning därhän, att dess eget kapital, utöver fabriksanläggningarna, ökats från 1.1 miljon kronor till 70.4 miljoner kronor eller med 69.3 miljoner kronor. Tages därjämte hänsyn till att produktionskapaciteten hos fabrikererna numera är avsevärt större än före kriget samt att deras utrustning även i övriga avseenden ökat i värde, är det uppenbart, att bolagets nu

gynnsamma ställning varit resultatet av ett synnerligen målmedvetet och framgångsrikt konsolideringsarbete.

Avskrivningarna å bolagets fabriksanläggningar med maskiner och inventarier sedan 31 juli 1908 uppgå till drygt 95 miljoner kronor. De bokföringsmässiga nyinvesteringarna under samma tid uppgå till i runt 45 miljoner kronor. De likvida medel, vilka influtit i bolaget som en följd av dessa avskrivningar, ha till stor del placerats i värdepapper. Bolagets innehav av aktier och obligationer steg sålunda från 1.2 miljoner kronor i juli 1915 till 21.6 miljoner kronor den 31 juli 1930.

Beträffande utdelning säga slutligen de sakkunniga, att bolaget, trots att det i hög grad konsoliderat sin ställning, varit i stånd »att i allmänhet varje år av överskottet från årets verksamhet lämna en skälig utdelning å det nominella aktiekapitalet.» »Tillhopa», fortsätta de sakkunniga, »hava under tiden för bolagets verksamhet utdelats 158.6 miljoner kronor, eller i genomsnitt per år nära 6.9 miljoner kronor, motsvarande 5.11 procent av bolagets aktiekapital». Till detta uttalande från de sakkunnigas sida må väl kunna läggas att, om hänsyn toges till det *faktiskt* inbetalta aktiekapitalet eller 45 miljoner kronor, utdelningens medelprocent ligger väsentligt högre, omkring 16 procent. Det är också att märka, att aktiemarknaden i regel begärt en ej sällan mycket högre förräntningsprocent än den genomsnittliga procenten på det *nominella* kapitalet, vilket ju framgår därav att aktievärdena i regel legat ganska mycket under aktiernas nominella belopp. Aktierna, nominellt lydande å 100 kronor, lågo t. ex. i april 1926 nere i 45 kronor. Denna låga kurs på aktierna bör ihågkommas, enär den ju reducerar risken av att aktieägare, som tillträtt sina aktieinnehav efter bolagets start, skulle ligga och tyngas av numera oräntabla övervärden.

Den bild, som här ovan meddelats av bolagets ställning, är ju given efter de sockersakkunnigas teckning av läget i medio av år 1930. Sedan dess har visserligen en förändring inträffat i bolagets finansiella balans, men denna omständighet är förvisso icke av den art, att den kan påkalla någon avprutning i de anspråk staten har rätt att ställa på bolaget att söka med egna krafter rida ut krisen. Här syftas givetvis på den återbäring av ett större belopp till aktieägarna i bolaget, som ägt rum under 1930. Härom yttra 1929 års sakkunniga i den utredning, som de på särskilt uppdrag utfört enligt den s. k. monopollagen av den 18 juni 1925 (se kungl. proposition sid. 38): »För aktieägarna innebär den föreslagna transaktionen ingen annan uppoffring, än att aktier, vilkas börsvärde för närvarande är under 50 procent, nedskrivas från nominellt 100 kronor till 60 kronor. Samtidigt erhålla aktieägarna i kontanta pengar 15 kronor. Då i själva verket ingen vinst uppkommit i år — nödiga årliga avskrivningar, vilka underlåtits, överstiga den redovisade och till utdelning föreslagna vinsten — utdelar bolaget av sitt kapital ytterligare 2 kronor 50 öre å varje aktie. Den sammanlagda kapitalutdelningen är 23,650,000

kronor eller mer än hälften av det inbetalta aktiekapitalet i de bolag, som på sin tid uppgingo i det nuvarande bolaget. Då några nya aktier ej utgivas, bibehålles varje aktieägare vid den andel i bolaget, som han tidigare innehaft.

Styrelsen uppger, att bolagets ställning, trots den föreslagna kapitalutdelningen, är synnerligen likvid. Villigt skall medgivas, att då bolaget praktiskt taget är skuldfritt, användandet av en driftskredit på 10—20 miljoner kronor för viss tid av året för ett bolag med sockerbolagets tillgångar är en överkomlig sak. Men åtgärden betyder dock ett försvagande av bolaget och detta vid en tidpunkt i ej blott bolagets och sockerindustriens liv utan i vårt lands och världens ekonomiska liv, då av varje företag kräves, att det till det yttersta utnyttjar sina möjligheter för att bestå och utöva sin verksamhet samt att göra detta med egen kraft.»

Till vad de sakkunniga sålunda anfört om denna transaktion vill jag för egen del foga den reflexionen att åtgärden i fråga onekligen medför den förmånen att bolagets behov av årsintäkter för åvägabringande av skälig förräntning på det verkligen inbetalta aktiekapitalet därigenom ju blivit väsentligt mindre. Kvar att förränta stå ju nu något över 20 miljoner kronor. Vidare torde det också kunna sägas att om bolaget själv ansett sig i stånd att möta krisen med en sådan åtgärd, så kunna väl icke statsmakterna anses äga någon skyldighet att bedöma saken annorlunda. Beträffande slutligen mellersta Sveriges sockerfabriksaktiebolag må det räcka med en hänvisning till 1929 års sockersakkunnigas utredning. Även här är ställningen synnerligen stark.

Med ovanstående översikt över industribolagens ekonomiska position har jag velat styrka mitt påstående, att dessa bolag under skydd av statens tullpolitik nått en sådan soliditet och likviditet att på dem med allt fog kan ställas kravet, att de på egen hand skola möta krisen i allsynnerhet sedan staten genom storartade subventioner under två års tid hjälpt bolagen att betala betodlarna de av dessa åskade betprisen. Intrycket av vad denna hjälp betytt för åtminstone det sydsvenska bolaget förminskas ju icke av den nyssberörda återbäringen av 23,650,000 kronor, som detta bolag under det andra subventionsåret presterat till sina aktieägare. Ja, de förmåner, som industribolagen åtnjutit, synas ha varit så omfattande, att det må sättas i fråga, om de icke borde vara skyldiga att nu avstå ganska mycket av dessa till betodlarna, vilka ju enligt samstämmiga vittnesbörd befinna sig i trångmål. Ett sådant arrangemang förefaller mig att vara vida mera motiverat än att staten återigen skulle rycka in för att ålägga folkhushållet de tributer till betodlarnas hjälp, som föreslås i den kungl. propositionen. Den ovannämnda monopolutredningen synes också giva vid handen, att industribolagen kommit att åtnjuta en oproportionerligt stor andel av det tullskydd, som staten skapat för sockerproduktionen. Jag erinrar här om den sammanfattning, som de sakkunniga giva i slutet av monopolutredningen under rubriken »statens inkomster av sockertullarna» (se kungl. prop. sid.

48): »Vid sidan av att de enskilda intressenterna i sockernäringen tillföras betydande fördelar av rådande tullar å olika sockerindustriella produkter, åtnjuter även staten betydande inkomster därifrån. Under senare år ha nämligen importerats årligen i genomsnitt cirka 20,000 ton konsumtionssocker med en tull av 10 öre per kilogram, 66,000 ton råsocker med en tull av 7 öre per kilogram, 2,000 ton melass med en tull av 5 öre per kilogram samt 17,000 ton sirup med en tull av likaledes 5 öre per kilogram. Per ton räknat bliva angivna tullsatser resp. 100 kronor, 70 kronor, 50 kronor och 50 kronor. Statens inkomster därav utgöra alltså $20,000 \times 100 + 66,000 \times 70 + 2,000 \times 50 + 17,000 \times 50 = 7.6$ miljoner kronor. Enligt vad tidigare påvisats utgör raffinadindustrien och råsockerfabrikationens tullskydd per ton raffinad räknat 26 kronor respektive 83 kronor. Raffinadindustriens och råsockerfabrikationens inkomster till följd av tullskyddet uppgå följaktligen vid antagande av inhemsk raffinadtillverkning av 210,000 ton, varav 150,000 ton av inhemsk råsocker, till $210,000 \times 26 = 5.5$ miljoner kronor, resp. $150,000 \times 83 = 12.4$ miljoner kronor. Tillhoppa uppgå statens och de enskilda intressenternas inkomster av sockertullarna till 7.6 plus 5.5 plus 12.4 = 25.5 miljoner kronor. I detta belopp ingå statsinkomsterna med 29.8 procent, raffineringsindustrien med 21.1 procent samt råsockerfabrikationen med 48.7 procent. Det nuvarande tullskyddet i avseende å sockerproduktionen är sålunda till nära en tredjedel av fiskalisk karaktär samt utgör till drygt en femtedel ett rent industriskydd. Knappt hälften av tullarna äro att anse såsom ett blandat jordbruks- och industriskydd.»

Det är tydligt, att industribolagens skydd utgöres först av den 21.5 procent för raffineringsindustrien samt dessutom av en väsentlig andel av råsockerfabrikationens 48.7 procent. Jordbruket får nöja sig med den återstående delen av dessa 48.7 procent. För att råda bot på denna orimliga disproportion finnes det efter min mening blott en väg att gå och den innebär att med två öre höja råsockertullen, medan raffinadtullen bibehålles oförändrad. En sådan anordning skulle bidra till att avhjälpa de sociala svårigheter, vilka i detta sammanhang så ofta omtalas och vilka här också äro de centrala, nämligen de sociala svårigheterna i betodlaredistriktet. Självfallet bör emellertid en höjning av råsockertullen få provisorisk karaktär, gällande förslagsvis tiden från och med 1 mars 1932 till och med 28 februari 1933.

Med stöd av det anförda tillåter jag mig hemställa,

1:o att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 76 vid årets riksdag;

2:o att riksdagen för tiden från den 1 mars 1932 till och med 28 februari 1933 måtte besluta en tilläggstull av 2 öre till den tull på 7 öre, som stadgas i tulltaxans punkt 119 (se Svensk Författningssamling 1929, nr 316, sid. 671).

Stockholm den 16 februari 1932.

Arne Forssell.